

Фадєєва М.В.

*Кримський гуманітарний університет
м. Ялта*

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ

У статті розглядаються психологічні проблеми підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до формування позитивного іміджу освітньої організації в контексті сучасних соціально-економічних умов.

Ключові слова: *підготовка, імідж, освітня організація, керівники.*

Постановка проблеми

У сучасних соціально-економічних і культурних умовах актуальним питанням для загальноосвітнього навчального закладу є питання формування позитивного іміджу. Це пов'язано, по-перше, із зменшенням кількості учнів і, відповідно, зі збільшенням конкуренції між загально-освітніми навчальними закладами. По-друге, це пов'язано з процесом становлення і розвитку різних типів та видів шкіл, тобто з варіативністю системи загальної середньої освіти. В сучасній Україні існують як державні, так і недержавні школи, всі вони мають різні напрями діяльності, намагаючись якомога краще розкрити особистість дитини, але реалізують вони свої цілі різними методами і в різних умовах. По-третє, актуальність проблеми зовнішньої презентації освітньої організації пов'язана ще з тим, що деякі педагогічні інновації, їх мета, зміст та результати не завжди є зрозумілими батькам, а їх очікування, які сформовані на основі загального уявлення про навчальний заклад у потенційних споживачів освітніх послуг, не завжди співвідноситься з тим, що їх діти отримують насправді.

Створення позитивного іміджу освітньої організації підвищує ефективність діяльності закладу освіти, дає можливість більш повно задовольнити потреби «клієнтів», якими перш за все виступають батьки учнів і самі учні. Задача керівника та колективу загальноосвітнього навчального закладу — створити єдиний та неповторний імідж освітньої організації, який буде приваблювати потенційних клієнтів як своєю зовнішньою красою, так і внутрішньою гармонією.

Але в сучасному суспільстві формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу відбувається уповільнено, а найчастіше не

відбувається зовсім. Однією з причин такого стану речей є наявність психологічних проблем підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до формування позитивного іміджу освітньої організації. Отже, *мета* даної роботи полягає у висвітленні психологічних проблем з підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до формування позитивного іміджу освітньої організації та можливих шляхів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу

Як свідчить аналіз наукової літератури, вітчизняними психологами досліджувалась проблема психологічної готовності особистості до багатьох видів діяльності: управління [12; 13; 22], трудової діяльності [3; 15; 18; 26], педагогічної діяльності [1; 5; 9; 11; 16; 19; 23–25; 27; 28], спортивної діяльності [6; 7; 14; 20; 21] і до будь-якої діяльності взагалі [10]. Що ж стосується психологічної підготовки особистості до формування позитивного іміджу загальноосвітніх навчальних закладів, то ця проблема, наскільки нам відомо, не виступала предметом дослідження науковців.

Проаналізувавши існуючі наукові праці щодо понять «психологічна готовність» та «психологічна підготовка», можемо зробити висновок, що результатом психологічної підготовки до будь-якого виду діяльності є психологічна готовність до цього виду діяльності. Такий саме висновок роблять вчені, коли виокремлюють два підходи до визначення змісту та структури готовності — це функціональний та особистісний підходи. При першому підході готовність розглядається як певний стан психологічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень при виконанні того чи іншого виду діяльності. Саме при особистісному підході готовність розглядається як результат підготовки (підготовленості) до певної діяльності і розуміється як стійке, багатоаспектне та ієрархізоване творення особистості, яке включає низку компонентів (мотиваційний, когнітивний, операційний тощо), які у своїй сукупності допомагають особистості більш або менш успішно здійснювати діяльність. Деякі вчені [6; 9; 11; 14; 16] вказують на глибокий зв'язок функціонального стану готовності та готовності як стійкої характеристики особистості. Стверджується також, що стан готовності — це тимчасова готовність, а підготовленість особистості — довготривала готовність. І, що найголовніше, підкреслюється, що ці два види готовності знаходяться в тісному зв'язку між собою.

На наш погляд, аспект формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального середнього закладу збігається з аспектом управління закладами середньої освіти. Тому спробуємо дати визначення психологічної підготовки керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітнього середнього закладу, спираючись на визначення Л.Карамушки [13] щодо психологічної готовності керівників закладів середньої освіти до управління. Отже, за авторкою, *психологічна готовність* керівників закладів середньої освіти до управління — це комплекс мотивів, знань, умінь та навичок, особистісних якостей, які забезпечують успішну взаємодію керівників з

учасниками управлінського процесу та ефективність управління в цілому. У свою чергу, психологічна підготовка керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітнього середнього навчального закладу, на наш погляд, є більш вузьким поняттям — це комплекс мотивів, знань, умінь та навичок, особистісних якостей, які підвищують ефективність управління і, відповідно, допомагають керівникові формувати позитивний імідж школи.

Перед тим як розглянути структуру підготовки керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу, подивимося, які взагалі функції, згідно із законодавством України, виконує директор школи. В ст. 59 «Положення про загальноосвітній навчальний заклад», затвердженого Постановою Кабміну України № 946 від 14.06.2000 р., описові функціональних обов'язків директора школи присвячено цілу сторінку.

Директор загальноосвітнього навчального закладу: здійснює керівництво педагогічним колективом; забезпечує раціональний добір і розстановку кадрів; створює необхідні умови для підвищення фахового і кваліфікаційного рівня працівників; організовує навчально-виховний процес; забезпечує контроль за виконанням навчальних програм і планів, за якістю знань, умінь та навичок учнів; відповідає за реалізацію Державного стандарту загальної середньої освіти, за якість і ефективність роботи педагогічного колективу; створює необхідні умови для участі учнів у позакласній та позашкільній роботі, для проведення виховної роботи; забезпечує дотримання правил охорони дитинства, санітарно-гігієнічних та протипожежних норм, техніки безпеки; розпоряджається в установленому порядку шкільним майном і коштами; підтримує ініціативи щодо вдосконалення системи навчання та виховання, заохочення творчих пошуків, дослідницько-експериментальної роботи педагогів; дає дозвіл на участь діячів науки, культури, членів творчих спілок, працівників підприємств, установ, організацій у навчально-виховному процесі, в керівництві учнівськими об'єднаннями за інтересами; забезпечує права учнів на захист їх від будь-яких форм фізичного або психологічного насильства; запобігає вживанню учнями алкоголю, наркотиків; розглядає пропозиції педагогічної ради про виключення учнів із загальноосвітнього навчального закладу і за наявності підстав вирішує разом з батьками та службами у справах не-повнолітніх питання про подальше навчання учнів; контролює організацію харчування і медичного обслуговування учнів; видає в межах своєї компетенції накази та розпорядження і контролює їх виконання; щороку звітує про свою роботу на загальних зборах (конференціях) колективу.

Сьогодні за умов недостатнього фінансування однією з основних функцій директора є забезпечення належного функціонування школи.

Як бачимо, на нормативному рівні в обов'язки керівників загальноосвітніх навчальних закладів не входить формування позитивного іміджу ЗНЗ, тому більшість керівників просто не знають як формувати позитивний імідж закладу середньої освіти.

Тож, характеризуючи підготовку керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу, можна зауважити, що проведений теоретичний аналіз змісту поняття «підготовка», основних методологічних підходів до його розуміння в психології, головні відмінності понять «підготовка» та «готовність», основні напрями діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів дають змогу визначити основні підходи до визначення структури підготовки керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітніх навчальних закладів. За своєю структурою ця підготовка є складним, багатоаспектним психологічним утворенням, яке включає чотири взаємопов'язані компоненти.

В основу нашої структури підготовки покладено дослідження Л.Карамушки [13], але в нашому дослідженні зміст наповнено новою суттю відповідно до цілей нашого дослідження (рис.1.3).

Треба відмітити, що мотиваційна та особистісна складові відносяться до *психологічного рівня* підготовки, а операційна та когнітивна складові — до *професійного рівня* підготовки керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу.

Рис. 1. Рівні підготовки керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу

Якщо характеризувати мотиваційну складову, слід зазначити, що Л.Карамушка [13] виділяє три мотиваційні компоненти психологічної готовності керівника до управління: соціальний, управлінський та особистісного розвитку. До всіх цих трьох компонентів входять мотиви, які можна віднести як до інтровертної мотивації (причетність до однієї з найвідповідальніших і престижних видів діяльності в суспільстві — навчання і виховання підростаючих поколінь, потреба спілкуватися та взаємодіяти з дітьми та їх батьками, можливість і ба-

жання спостерігати за розвитком дитини, бачити результати своєї праці, можливість створювати умови для забезпечення поваги до особистості дитини, забезпечення її розвитку, становлення професійних, творчих здібностей), так і до екстравертної мотивації (реальний вклад у підвищення якості вітчизняної освіти, впровадження нових типів навчальних закладів, широкі соціальні контакти та зв'язки, можливість безпосередньо взаємодіяти з органами влади, спонсорами, громадськими організаціями, фондами тощо)

Так, в основі діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу лежать різні мотиви і кожен з них має значення для керівника. На нашу думку, серед мотивів, які містить мотиваційна складова, можна, насамперед, виокремити:

- бажання керівника підвищити конкурентоздатність свого навчального закладу;
- прагнення знати умови формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу;
- бажання оволодіти методиками формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу;
- бажання керівника підвищити престиж та якість освіти;
- бажання керівника самому мати позитивний імідж;
- бажання керівника реалізувати власні професійні та творчі задуми.

Когнітивна складова — це система знань, які необхідні для здійснення успішного формування позитивного іміджу загальноосвітніх навчальних закладів. Це, насамперед, такі знання:

- знання змісту понять «імідж», «імідж школи», «позитивний імідж школи»;
- наявність психологічних знань особливостей та факторів формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу;
- знання методів, методик, психологічних засобів формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу.

Операційна складова — це комплекс умінь та навичок, які забезпечують успішне формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу. Ця складова тісно пов'язана з когнітивною і включає в себе:

- використання прийомів і методів формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу;
- організацію начально-виховного середовища, яке сприятиме підвищенню якості освіти, й, як наслідок, підвищенню іміджу загальноосвітнього навчального закладу;
- здійснення індивідуальної роботи з вчителями та учнями щодо їх вміння формувати власний імідж і, як наслідок, позитивний імідж загальноосвітнього навчального закладу;
- формування свого власного позитивного іміджу.

Особистісна складова — це система особистісних характеристик керівника загальноосвітнього навчального закладу, які впливають на результативність його діяльності щодо формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу. Мотиваційна, операційна та когнітивна складові підготовки мають функціональний характер, особистісна складова — це стійкі особистісні характеристики, які формуються в процесі діяльності, спілкування між людьми та розвитку особистості.

Усі вище проаналізовані структурні складові підготовки керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітніх навчальних закладів знаходяться в тісному взаємозв'язку і лише в сукупності забезпечують результативність поставлених цілей.

Висновки

Підготовка керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу є результатом професійної підготовки до цього виду діяльності. Структура підготовки керівників до формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу містить два взаємопов'язані рівні підготовки: професійний рівень (когнітивна складова — сукупність знань, необхідних для формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу; операційна складова — сукупність умінь і навичок практичного формування позитивного іміджу загальноосвітніх навчальних закладів) і психологічний рівень підготовки (мотиваційна складова — сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу; особистісна складова — сукупність важливих для формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу особистісних якостей).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахтариєва А.Г. Особенности психологической подготовленности студентов к профессионально-педагогической деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук / А.Г.Ахтариєва. — Л., 1978. — 16 с.

2. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації загальної та професійної освіти / Г.О.Балл // Вісник національного технічного університету України. — 2001. — № 1. — С. 57–71.

3. Балл Г.О. Формування готовності до професійної праці у контексті гуманізації освіти / Г.О.Балл, П.С.Перепелиця // Психологічні аспекти гуманізації освіти: кн. для вчителя / за ред. Г.О.Балла. — Київ – Рівне, 1996. — С. 78–90.

4. Береговой Г.Т. Психологическая подготовка – один из важнейших факторов повышения безопасности космических полётов / Г.Т.Береговой // Психологический журнал. — 1980. — Т. 1. — № 1. — С. 104–107.

5. Бочелюк В.Й. Готовність вчителя до особистісно орієнтованого навчання: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / В.Й.Бочелюк. — К., 1998. — 180 с.
6. Ганнюшкин А.Д. Идеальное состояние для выступления спортсмена как форма психологической готовности / А.Д.Ганнюшкин. — Омск, 1993. — С. 27–28.
7. Генов Ф. Психологические особенности мобилизационной готовности спортсмена / Ф.Генов. — М.: Физкультура и спорт, 1971. — С. 245.
8. Губенко О.В. Формування у старшокласників готовності до вибору професії у сфері творчої технічної діяльності: психологічний аспект: автореф. дис. ... канд. психол. наук. 19.00.07 / О.В.Губенко. — К., 1998. — 24 с.
9. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.01 / К.М.Дурай-Новакова. — М., 1983. — 32 с.
10. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович. — Мн.: БГУ, 1976. — 176 с.
11. Зотеева Г.А. Формирование готовности студентов пединститута к эстетическому воспитанию школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г.А.Зотеева. — Одесса, 1992. — 22 с.
12. Ильин С.С. Психологическая готовность к управленческим профессиям и её диагностика / С.С.Ильин // Прикладная психология. — 1999. — № 4. — С. 1–11.
13. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами середньої освіти: монографія / Л.М.Карамушка. — К.: Ніка-Центр, 2000. — 332 с.
14. Киселёв Ю.Я. Учёт индивидуально-типологических и личностных особенностей спортсменов для прогнозирования надёжности их соревновательной деятельности / Ю.Я.Киселёв и др. // Управление процессом спортивной тренировки. — Л., 1974. — С. 167–172.
15. Коломенский Я.Л. Социально-психологическая готовность к труду / Я.Л.Коломенский // Психолого-педагогические проблемы трудового воспитания, обучения и профориентации школьников: круглый стол // Вопросы психологи. — 1985. — № 5. — С. 75–77.
16. Красикова С.В. Формирование готовности учителя к развитию креативности младших школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.08 / С.В.Красикова. — М., 2000. — 23 с.
17. Массанов А.В. Формирование психологической готовности старших подростков к профессиональному самоопределению: автореф. дис. ... канд. психол. наук. 19.00. 07 / А.В.Массанов. — К., 1988. — 17 с.
18. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О.Моляко. — К., 1989. — 48 с.
19. Николаенко С.А. Системный анализ профессиональной готовности будущего учителя к педагогической деятельности в школе: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / С.А.Николаенко. — К., 1985. — 24 с.

20. Пуни А.Ц. О состоянии психологической готовности к соревнованию и формирование её у спортсменов / А.Ц.Пуни // Материалы международной научной конференции по проблемам спортивной тренировки. — М., 1967. — Т. 1. — С. 6–9.

21. Пуни А.Ц. Психологическая подготовка к соревнованию в спорте / А.Ц.Пуни. — М.: Физкультура и спорт, 1969. — 88 с.

22. Романовський О.Г. Підготовка майбутніх менеджерів до управлінської діяльності / О.Г.Романовський. — Харків: Основа, 2001. — 312 с.

23. Семиченко В.А. Готовність вчителя до реалізації гуманних відносин з учнями / В.А.Семиченко // Міжнародний семінар з гуманістичної психології та педагогіки (Рівне, 15–17 червня 1998 р.): тези доповідей і повідомлень / відп. ред.Г.О.Балл. — Київ – Рівне: Ліста, 1998. — С. 90–92.

24. Тарнавская А.С. Формирование психологической готовности студентов университета к педагогической деятельности в школе: дис. ... канд. психол. наук / А.С.Тарнавская. — К., 1991. — 149 с.

25. Фадеєв В.І. Психологічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до розвитку креативності молодших школярів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / В.І.Фадеєв. — К., 2003. — 16 с.

26. Фарапонова Э.А. Воспитание психологической готовности к труду / Э.А.Фарапонова // Вопросы психологии. — 1985. — № 6. — С. 61–67.

27. Федик О.П. Психологічні особливості професійної підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 9.00.07 / О.П.Федик. — К., 1999. — 15 с.

28. Хрущ-Ріпська О.В. Психологічні засади формування у студентів педвузу готовності до майбутньої професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / О.В.Хрущ-Ріпська. — К., 1998. — 15 с.

В статье рассматриваются психологические проблемы подготовки руководителей общеобразовательных учебных заведений к формированию позитивного имиджа образовательного учреждения в контексте современных социально-экономических условий.

Ключевые слова: подготовка, имидж, образовательное учреждение, руководители.

The article deals with psychological problems of comprehensive school managements' training to the forming of positive image of educational organization in the context of modern social and economical conditions.

Key words: training, image, educational organization, managers.